

ปฏิทินจีนโบราณ : ที่มาของปฏิทินไทยโบราณ “ปีหนไทย”

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์

Wilaiwan Khanittanan

thai@tu.ac.th

บทคัดย่อ

“ปฏิทินจีนโบราณ: ที่มาของปฏิทินไทยโบราณ “ปีหนไทย” เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยใหญ่เรื่อง “ปฏิทินจีนโบราณ กับแหล่งกำเนิดของคนไทย)” บทความนี้เสนอว่า 1) “ปีหนไทย” พัฒนามาจากปฏิทินจีนโบราณ โดยดูจากโครงสร้างที่เหมือนกันของปฏิทินทั้งสอง ทั้งปฏิทินจีนโบราณ และ “ปีหนไทย” นับเวลาวนเป็นรอบๆ รอบละ 60 ปีเหมือนกัน และชื่อปีทั้ง 60 ปีได้มาจากการประสมชื่อระหว่างชื่อขององค์ประกอบพื้นฐาน 2 ระบบเหมือนกัน คือ “ก้านสวรรค์” กับ “กิ่งดิน” ในจีน และ “แม่ปี” กับ “ลูกปี” ในไทย 2) ชื่อปีนักษัตรใน “ปีหนไทย” และ ชื่อปีนักษัตรที่คนไทยทั่วไปใช้อยู่ในปัจจุบันแตกต่างกัน ชุดแรกมาจากภาษาจีน แต่ชุดหลังเป็นคำภาษาพื้นเมืองที่ใช้แปลชื่อปีนักษัตรมาจากภาษาจีน และภาษาที่ใช้แปลนี้ก็มีใช้ภาษาไทย(ย) ดังคำว่า “ซวด” แปลว่า “หนู” “ระกา” แปลว่า “ไก่” ดูเหมือนว่าชื่อสัตว์เหล่านี้เป็นคำภาษาพื้นเมืองซึ่งคนโบราณใช้แปลชื่อปีมาจากภาษาจีน และคนไทยโบราณได้ยืมคำแปลชื่อสัตว์ 12 ปีนี้มาจากภาษาอื่น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ คนไทยไม่ได้ยืมหรือแปลชื่อปีนักษัตรมาจากภาษาจีนเองโดยตรง และ บทความนี้เสนอว่า ภาษาที่ใช้แปลชื่อปีนักษัตรจากภาษาจีนนี้ เป็นหลักฐานสำคัญ ที่อาจชี้ให้เห็นร่องรอย ว่าบรรพบุรุษของคนไทยเคยอยู่ที่ใดมาก่อน อาทิในเวียดนามเหนือ คนเวียดนามและชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่มใช้คำที่คนไทยเรียกชื่อปีนักษัตรเรียกชื่อสัตว์ในภาษาปัจจุบัน

Abstract

“Traditional Chinese Calendar: the Source of Traditional Thai Calendar” is part of the research project on “Traditional Chinese Calendar and the Origin of the Thai”. This article argues that: 1) the Traditional Thai Calendar was derived from the Traditional Chinese sexagenary calendar. 2) Names of the 12 calendar animals in Thai are not native Thai words. Neither are they Chinese words. Loan translation appears to have taken place in languages other than Thai. The borrowing languages are crucial evidence for the homeland of the Thai.

Both traditional Thai and traditional Chinese calendars are sexagenary cycle. Both have two basic components – one with 10 members, the other twelve. All of the 60 names of the years are generated by the combinations of the members of both components. As for the traditional Thai calendar, all of the 60 names of the years are of foreign origin, i. e. /kàap-cây”, /pòək- sîi/, /taw-sǎn/. The names of the 12 calendar animals in one of the two components of the sexagenary cycle are different from those used in traditional astrology which , in turn, are different from those used in present day Thai, i.e. /chuat/ “rat”, /ra-kaa/ “rooster”, /cɔɔ/ “dog” words. They seem to have been translated from Chinese into other languages. The Thai ancestors appeared to have borrowed these terms from whoever had translated the terms from Chinese. They did not borrow them directly from Chinese. Vietnamese is a good candidate. They still use /cɔɔ/ to mean “dog” in their language today.

บทนำ

บทความนี้มีจุดประสงค์ 2 ประการ คือ

- 1) เสนอคำอธิบายว่าปฏิทินไทยโบราณที่เรียกกันว่า “ปีหนไทย” นั้น พัฒนามาจากปฏิทินโบราณของจีน และควรเรียกว่า “ปีฮั่น-ไทย”
- 2) เสนอว่าคำเรียกชื่อปีนักษัตร – ชวด ฉลู ขาล เถาะ ฯลฯ ซึ่งไม่ใช่คำภาษาไทย และไม่ใช่คำภาษาจีนนั้น เป็นหลักฐานสำคัญที่อาจบ่งบอกถึงแหล่งกำเนิดของคนไทยได้

สังคมโลกปัจจุบันใช้ปฏิทินตะวันตกเป็นเครื่องมือสำหรับนับหรือบอกเวลาเหมือนกันทั่วทั้งโลก รวมถึงจีนซึ่งเคยมีปฏิทินของตนเองใช้มาตั้งแต่เกือบ 4000 ปีที่แล้วด้วย ปฏิทินโบราณของจีนเคยแพร่หลายมากในเอเชีย คนญี่ปุ่น คนเกาหลี คนเวียดนาม และ คนไทยล้วนเคยใช้ปฏิทินโบราณของจีนมาก่อน ญี่ปุ่น เกาหลี และเวียดนามมีประวัติว่าได้รับเอาปฏิทินโบราณของจีนไปใช้ เมื่อประมาณ 1000 ปีที่แล้ว ในช่วงเวลานั้นคนไทยโบราณยังไม่มีที่อยู่เป็นของตนเองที่แน่นอน จึงไม่มีบันทึกว่า คนไทยเริ่มใช้ปฏิทินโบราณที่ เรียกว่า “ปฏิทินปีหน” นี้มาตั้งแต่เมื่อใด และในปัจจุบันแม้คนเอเชียจะใช้ปฏิทินแบบตะวันตก แต่การใช้ปฏิทินโบราณแบบจีนก็ยังมิได้อยู่โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวกับโหราศาสตร์และขนบธรรมเนียมโบราณ ปฏิทินโบราณของจีนซึ่งเป็นแม่แบบของปฏิทินโบราณในเอเชียในหลายประเทศแตกต่างจากปฏิทินตะวันตกที่

ใช้กันอยู่ในปัจจุบันมาก ปฏิทินจีนโบราณแต่เดิมใช้สำหรับนับวันเท่านั้น ถ้าเทียบกับปฏิทินปัจจุบันปฏิทินจีนสมัยโบราณก็มีอาทิตย์ละ 10 วัน ต่อมาจีนได้พัฒนาระบบการนับวันมาเป็นปฏิทินนับปี และปฏิทินจีนไม่ได้นับปีศักราชที่นับต่อเนื่องกันเป็นเส้นตรงยาวนานเป็นพันๆ ปี อย่างเช่นที่ใช้ในปีพุทธศักราช -2553 หรือ ปีคริสตศักราช - 2010 เหมือนในปัจจุบัน แต่จีนโบราณนับเวลา หรือนับปีวนเป็นรอบๆ รอบหนึ่งมี 60 ปี ปีแต่ละปีมีชื่อ ทั้งหมดจึงมี 60 ชื่อ ชื่อปีเหล่านี้ใช้เฉพาะสำหรับการบันทึกเวลา หรืออ้างอิงถึงเวลาในประวัติศาสตร์ ในสมัยโบราณจีนระบุเวลาหรือปีโดยอ้างอิงชื่อฮ่องเต้หรือจักรพรรดิที่ครองราชย์อยู่ ผสมกับชื่อปี ชื่อใดชื่อหนึ่งใน 60 ชื่อ เช่น “ปี คังสี เหมินหยิน...” ชื่อแรก “คังสี” เป็นพระนามของจักรพรรดิ ส่วน “เหมินหยิน” เป็นชื่อของปีในปฏิทินจีนแบบโบราณ (Sexagenary Cycle, 2010) และปฏิทินโบราณที่นับเป็นรอบรอบละ 60 ปี นี้แหละ ที่คนเผ่าพันธุ์ต่างๆ ที่เคยได้รับอิทธิพลด้านการปกครองระบอบเก่าของจีนในสมัยโบราณ ซึ่งรวมถึง ไทย เวียดนาม เกาหลี ญี่ปุ่น ได้รับไปใช้ทั้งในการบันทึกเวลาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการปกครอง การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และทางโหราศาสตร์

บทความนี้จะแบ่งกล่าวถึงปฏิทินโบราณเป็น 4 หัวข้อใหญ่ คือ ลักษณะและองค์ประกอบของปฏิทินจีนโบราณ ลักษณะและองค์ประกอบของปฏิทินไทยโบราณ ภาษาในปฏิทินไทยโบราณ และ ขนบธรรมเนียมประเพณีในปฏิทินโบราณ เราจะกล่าวถึงลักษณะปฏิทินจีนโบราณก่อน เพื่อที่จะสามารถใช้อ้างอิงได้ว่าปฏิทินไทยโบราณมีลักษณะเหมือนปฏิทินจีนอย่างไร

ปฏิทินจีนโบราณ

ปฏิทินจีนโบราณเป็นปฏิทินสุริยคติ + จันทรคติ ต่างจากปฏิทินทำงานที่เราใช้ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นปฏิทินทางสุริยคติอย่างเดียว ปฏิทินแบบโบราณทั้งของจีนและของไทยเป็นปฏิทินเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของชาวนา ผู้นำของสังคมซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ใช้ปฏิทินสำหรับกำหนดฤกษ์ยามในการทำกิจกรรมด้านเกษตรกรรม และประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ปฏิทินแบบนี้อ้างอิงทั้งระบบจันทรคติและระบบสุริยคติในเวลาเดียวกัน ส่วนที่อ้างอิงทางสุริยคติบอกเกี่ยวกับฤดูกาลซึ่ง 1 รอบนับเป็นเวลาเท่ากับ 1 ปี ส่วนที่อ้างอิงทางจันทรคติบอกเกี่ยวกับช่วงเวลาของดวงจันทร์ ว่าเป็นข้างขึ้น หรือข้างแรม ซึ่ง 1 รอบ นับเป็นเวลาเท่ากับ 1 เดือน และโดยทั่วไป 1 ปี มี 12 เดือน แต่ความยาวของปีและเดือนทางจันทรคติและสุริยคติ แตกต่างกัน 1 ปีทางสุริยคติมีความยาวเฉลี่ย 365.25 วัน คือ บางเดือนมี 30 วัน บางเดือนมี 31 วัน ส่วนปีทางจันทรคติมีความยาว 354 วัน คือ 1 เดือนมี 29.5 วัน ดังนั้นระบบปฏิทินที่อ้างอิงทั้งทางจันทรคติและสุริยคติจึงต้องมีการปรับเพิ่มเดือนพิเศษทุก 2 หรือ 3 ปี เพื่อให้เวลาทางจันทรคติและสุริยคติในปฏิทินไม่ต่างกันไปมาก การปรับนี้เป็นไปในทำนองเดียวกันกับที่ปฏิทินสุริยคติทางตะวันตกต้องเพิ่มวัน 1 วัน ใน

เดือนกุมภาพันธ์ในปৌธิกสุรทิน และสำหรับปฏิทินแบบจันทรคติ+สุริยคติ ปีที่มีการเพิ่มเดือนนี้ จะมี 13 เดือน สำหรับคนไทย ปีที่มีเดือนเพิ่มนี้ คนไทยเรียกว่าเป็นปีที่มีเดือนแปด 2 แปร/ ครั้ง แปรแรกและแปรหลัง การที่เรียกปีว่ามีเดือนแปด 2 แปรนี้แสดงว่า ปฏิทินของคนไทย กำหนดแน่นอนว่าเดือนที่เพิ่มในปีที่มี 13 เดือนนั้น ต้องเป็นเดือนแปดเท่านั้น ไม่หมุนเวียน เปลี่ยนไปเป็นเดือนอื่นๆ อาทิ เดือนสี่ เดือนห้า เดือนเก้า ในจุดนี้ปฏิทินของไทยต่างไปจาก ปฏิทินของจีน ซึ่งเดือนที่เพิ่มในปีที่มี 13 เดือนอาจเป็นเดือนใดก็ได้ ปฏิทินไทยมีพัฒนาการด้านการเพิ่มเดือนที่ 13 ของปีต่างไปจากปฏิทินจีน เพราะปฏิทินไทยได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ซึ่งเพิ่มแต่เดือนที่แปดเท่านั้นและไม่หมุนเวียนเปลี่ยนไปเป็นเดือนต่างๆ เหมือนของจีน ในที่นี้ จะยังไม่กล่าวถึงพัฒนาการนี้ในรายละเอียดเพราะความจำกัดด้านพื้นที่ แต่จะกล่าวถึงโครงสร้างใหญ่ที่เหมือนกันของปฏิทินทั้งสองเท่านั้น

องค์ประกอบของปฏิทินจีนโบราณ

ปฏิทินจีนโบราณเป็นปฏิทินที่นับเวลาวนเป็นรอบๆ รอบหนึ่งมี 60 ปี แต่ละปีมีชื่อเรียก เฉพาะ ปฏิทินจีนโบราณที่มี 60 ปีนี้ช่วยเราอธิบายได้ว่าคนจีนมีงานฉลองเมื่อมีอายุครบ 60 ปี เพราะมีอายุยืน ได้ใช้ปีในปฏิทินนับอายุจนครบทุกปี

ปฏิทินจีนโบราณมีองค์ประกอบสำคัญสองส่วน ส่วนหนึ่งเรียกว่า ก้านสวรรค์ (tiān kān) มี 10 หน่วย 10 ชื่อ (น่าสังเกตว่า ภาษาจีนและภาษาไทยใช้คำว่า “ก้าน” ในความหมาย เดียวกัน) อีกส่วนหนึ่ง เรียกว่า กิ่งโลก (dì zhī) มี 12 หน่วย 12 ชื่อ ดังนี้

ก้านสวรรค์	กิ่งโลก	
เจี๋ย (jiǎ)	จี้ (zǐ)	ซวด
อี้ (yì)	ฉว่ (chǒu)	ฉลุ
บิ่ง (bǐng)	หยิน (yín)	ซาล
ดิง (dīng)	เหม่า (mǎo)	เถาะ
วู่ (wù)	เฉิน (chén)	มะโรง
จี้ (jī)	ซือ (sī)	มะเส็ง
เกิง (gēng)	หู่ (wǔ)	มะเมีย
ซิน (xīn)	เว่ (wèi)	มะแม
เหริน (rén)	เชิน (shēn)	วอก
กู่ย (guǐ)	โฮยว่ (yǒu)	ระกา
	ซู (xū)	จอ
	ไซ่ (xài)	กุน

ชื่อปี 60 ปี ของปฏิทินจีนโบราณได้มาจากการประสมชื่อ ของก้านสวรรค์ เข้ากับ ชื่อของกิ่งโลกตามลำดับในของแต่ละกลุ่มตั้งชื่อแรกของปีปฏิทิน 60 ปี ได้มาจากการรวมชื่อ ก้านสวรรค์ที่หนึ่งเข้ากับกิ่งโลกที่หนึ่ง ชื่อปีที่สอง มาจากการรวมชื่อ ก้านสวรรค์ที่สอง เข้ากับ กิ่งโลกที่สอง และไล่เรียงไปตามลำดับ และเนื่องจากก้านสวรรค์มี 10 ก้าน กิ่งโลก มี 12 กิ่ง เมื่อถึงชื่อปีที่ 11 ก็ต้องไปเริ่มต้นก้านสวรรค์ที่หนึ่งใหม่ ชื่อปีที่ 11 จึงมาจากการรวมชื่อก้านสวรรค์ที่หนึ่งกับชื่อกิ่งโลกที่ 11 และชื่อปีที่ 13 มาจากการรวมชื่อก้านสวรรค์ที่สาม กับ กิ่งโลกที่ 1 และเมื่อนับวนเรียงชื่อก้านสวรรค์ทุกชื่อให้ได้ประสมกับชื่อด้านกิ่งโลกทุกชื่อ ก็ต้องนับวน ไปถึงปีที่ 60 ก็จะจบที่ก้านสวรรค์ที่ 10 และ กิ่งโลก ที่ 12 ซึ่งจะเป็นการวนไปจนครบรอบที่ 5 ดังมีรายละเอียดชื่อปี 60 ปี ดังนี้

ก้านสวรรค์ (tiān kān)	+	กิ่งโลก (dì zhī)	ชื่อปี
1. เจี่ย (jiǎ)	+	1. จี (zǐ)	> 1. เจี่ยจี (jiǎ zǐ)
2. หยี่ (yǐ)	+	2. ไฉ่ว (chǒu)	> 2. หยี่ไฉ่ว (yǐ chǒu)
3. ปิ่ง (bǐng)	+	3. หยิน (yín)	> 3. ปิ่งหยิน (bǐng yín)
4. ดิง (dīng)	+	4. เหมา (mǎo)	> 4. ดิงเหมา (dīng mǎo)
5. วู (wù)	+	5. เฉิน (chén)	> 5. วูเฉิน (wù chén)
6. จี (jī)	+	6. ซื่อ (sì)	> 6. จีซื่อ (jī sì)
7. เกิง (gēng)	+	7. หู่ (wǔ)	> 7. เกิงหู่ (gēng wǔ)
8. ซิน (xīn)	+	8. เว่ (wèi)	> 8. ซินเว่ (xīn wèi)
9. เหวิน (rén)	+	9. เซิน (shēn)	> 9. เหวินเซิน (rén shēn)
10. กุ้ย (guǐ)	+	10. โหย่ว (yǒu)	> 10. กุ้ยโหย่ว (guǐ yǒu)
1. เจี่ย (jiǎ)	+	11. ซู (xū)	> 11. เจี่ยซู่ (jiǎ xū)
2. หยี่ (yǐ)	+	12. ไส่ (xài)	> 12. หยี่ไส่ (yǐ xài)
3. ปิ่ง (bǐng)	+	1. จี (zǐ)	> 13. ปิ่งจี (bǐng zǐ)
4. ดิง (dīng)	+	2. ไฉ่ว (chǒu)	> 14. ดิงไฉ่ว (dīng chǒu)
5. วู (wù)	+	3. หยิน (yín)	> 15. วูหยิน (wù yín)
6. จี (jī)	+	4. เหมา (mǎo)	> 16. จีเหมา (jī mǎo)
7. เกิง (gēng)	+	5. เฉิน (chén)	> 17. เกิงเฉิน (gēng chén)
8. ซิน (xīn)	+	6. ซื่อ (sì)	> 18. ซินซื่อ (xīn sì)
9. เหวิน (rén)	+	7. หู่ (wǔ)	> 19. เหวินหู่ (rén wǔ)
10. กุ้ย (guǐ)	+	8. เว่ (wèi)	> 20. กุ้ยเว่ (guǐ wèi)
1. เจี่ย (jiǎ)	+	9. เซิน (shēn)	> 21. เจี่ยเซิน (jiǎ shēn)
2. หยี่ (yǐ)	+	10. โหย่ว (yǒu)	> 22. หยี่โหย่ว (yǐ yǒu)

3. ปิ่ง (bǐng)	+	11. ชู (xū)	>	23. ปิ่งชู (bǐng xū)
4. ดิง (dīng)	+	12. ไซ่ (xài)	>	24. ดิงไซ่ (dīng xài)
5. วู่ (wù)	+	1. จี (zǐ)	>	25. วู่จี (wù zǐ)
6. จี (jǐ)	+	2. โฉ่ว (chǒu)	>	26. จีโฉ่ว (jǐ chǒu)
7. เกิง (gēng)	+	3. หยิน (yín)	>	27. เกิงหยิน (gēng yín)
8. ซิน (xīn)	+	4. เหมา (mǎo)	>	28. ซินเหมา (xīn mǎo)
9. เหวิน (rén)	+	5. เฉิน (chén)	>	29. เหวินเฉิน (rén chén)
10. กุ่ย (guǐ)	+	6. ซื่อ (sì)	>	30. กุ่ยซื่อ (guǐ sì)
1. เจีย (jiǎ)	+	7. หวู่ (wǔ)	>	31. เจียหวู่ (jiǎ wǔ)
2. หยี่ (yǐ)	+	8. เว่ (wèi)	>	32. หยี่เว่ (yǐ wèi)
3. ปิ่ง (bǐng)	+	9. เซิน (shēn)	>	33. ปิ่งเซิน (bǐng shēn)
4. ดิง (dīng)	+	10. โหย่ว (yǒu)	>	34. ดิงโหย่ว (dīng yǒu)
5. วู่ (wù)	+	11. ชู (xū)	>	35. วู่ชู (wù xū)
6. จี (jǐ)	+	12. ไซ่ (xài)	>	36. จีไซ่ (jǐ xài)
7. เกิง (gēng)	+	1. จี (zǐ)	>	37. เกิงจี (gēng zǐ)
8. ซิน (xīn)	+	2. โฉ่ว (chǒu)	>	38. ซินโฉ่ว (xīn chǒu)
9. เหวิน (rén)	+	3. หยิน (yín)	>	39. เหวินหยิน (rén yín)
10. กุ่ย (guǐ)	+	4. เหมา (mǎo)	>	40. กุ่ยเหมา (guǐ mǎo)
1. เจีย (jiǎ)	+	5. เฉิน (chén)	>	41. เจียเฉิน (jiǎ chén)
2. หยี่ (yǐ)	+	6. ซื่อ (sì)	>	42. หยี่ซื่อ (yǐ sì)
3. ปิ่ง (bǐng)	+	7. หวู่ (wǔ)	>	43. ปิ่งหวู่ (bǐng wǔ)
4. ดิง (dīng)	+	8. เว่ (wèi)	>	44. ดิงเว่ (dīng wèi)
5. วู่ (wù)	+	9. เซิน (shēn)	>	45. วู่เซิน (wù shēn)
6. จี (jǐ)	+	10. โหย่ว (yǒu)	>	46. จีโหย่ว (jǐ yǒu)
7. เกิง (gēng)	+	11. ชู (xū)	>	47. เกิงชู (gēng xū)
8. ซิน (xīn)	+	12. ไซ่ (xài)	>	48. ซินไซ่ (xīn xài)
9. เหวิน (rén)	+	1. จี (zǐ)	>	49. เหวินจี (rén zǐ)
10. กุ่ย (guǐ)	+	2. โฉ่ว (chǒu)	>	50. กุ่ยโฉ่ว (guǐ chǒu)
1. เจีย (jiǎ)	+	3. หยิน (yín)	>	51. เจียหยิน (jiǎ yín)
2. หยี่ (yǐ)	+	4. เหมา (mǎo)	>	52. หยี่เหมา (yǐ mǎo)
3. ปิ่ง (bǐng)	+	5. เฉิน (chén)	>	53. ปิ่งเฉิน (bǐng chén)
4. ดิง (dīng)	+	6. ซื่อ (sì)	>	54. ดิงซื่อ (dīng sì)
5. วู่ (wù)	+	7. หวู่ (wǔ)	>	55. วู่หวู่ (wù wǔ)

6. จี (jī)	+	8. เว (wēi)	>	56. จีเว (jī wēi)
7. เกิง (gēng)	+	9. เซิน (shēn)	>	57. เกิงเซิน (gēng shēn)
8. ซิน (xīn)	+	10. โห่ยว (yǒu)	>	58. ซินโห่ยว (xīn yǒu)
9. เหริน (rén)	+	11. ชู (xū)	>	59. เหรินชู (rén xū)
10. กุ่ย (guǐ)	+	12. ไส่ (xǎi)	>	60. กุ่ยไส่ (guǐ xǎi)

ภาษาที่ใช้เรียกชื่อปีเหล่านี้เป็นภาษาจีนโบราณ (ประมาณ 4000 ปี) ในปัจจุบันคำเหล่านี้ได้พัฒนาเสียงแตกต่างกันไปตามแต่ละถิ่น บางถิ่นอาจจะเปลี่ยนแปลงคำบางคำไปด้วยการเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้คนธรรมดาทั่วไป มักไม่รู้จักปฏิทินโบราณ และถ้าเคยเห็นหรือรู้จักคำก็จะรู้จักในฐานะเป็นชื่อเฉพาะเท่านั้น เป็นต้นว่า รู้จักว่า “เจียจี้” (jiǎ zǐ) เป็นชื่อของปีที่ 1 ของปฏิทิน 60 ปี และ ตีความคำว่า “เจีย” (jia) ว่าหมายถึง “ที่หนึ่ง” และคำว่า “จี้” (zǐ) เป็นชื่อของช่วงเวลาระหว่าง 11 – 1 นาฬิกาตอนกลางคืน เวลานั้นเรียกว่า “ยามหนู” “จี้” (zǐ) จึงหมายถึง “หนู” ซึ่งเป็นคำที่ต่างจากคำว่า “หนู” ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ชื่อด้าน “ก้านสวรรค์” 10 ชื่อ ทั้งหมดมีความหมายว่า “ที่หนึ่ง” เรียงไปถึง “ที่สิบ”¹ ตามลำดับ และ ด้าน “กึ่งดิน/โลก” 12 ชื่อ หมายถึง สัตว์ 12 ชนิด ที่คนจีนใช้เรียกชื่อนักษัตริย์² อันประกอบด้วย หมู วัว เสือ กระต่าย งูใหญ่ งูเล็ก ม้า แพะ ลิง ไก่ หมา และหมู

คำเหล่านี้จัดเป็นคำโบราณ คำภาษาจีนในปัจจุบันที่หมายถึง “ที่หนึ่ง” เรียงไปถึง “ที่สิบ” และชื่อนักษัตริย์อันประกอบด้วย หมู วัว เสือ กระต่าย งูใหญ่ งูเล็ก ม้า แพะ ลิง ไก่ หมา และหมู ในปัจจุบันใช้คำอื่นที่ต่างไป การเปลี่ยนแปลงในด้าน “กึ่งดิน/โลก” เป็นข้อมูลยืนยันว่าจีนเริ่มมีหน่วยการนับเวลาเป็นชั่วโมง (และเป็นวัน) มาก่อนที่จะนำการนับแบบนี้มาดัดแปลงเป็นการนับปีแบบวนเป็นรอบ ๆ

ตัวอย่างคำที่ใช้เรียกชื่อนักษัตริย์ 12 ปี เป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว กับภาษาจีนกลาง (Mandarin) อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เมื่อเทียบกับคำโบราณแสดงให้เห็นว่า การออกเสียงเรียกชื่อปีเหล่านี้ได้พัฒนาแตกต่างกันไปตามถิ่นต่าง ๆ คำส่วนใหญ่ต่างกันมากจนไม่น่าจะอธิบายได้ว่าพัฒนามาจากคำเดียวกัน แต่บางคำก็เห็นได้ว่าพัฒนามาจากคำโบราณเดียวกัน เช่น คำว่า หนู งูเล็ก แต่ในภาพรวมแล้ว ภาษาสมัยปัจจุบัน คือ ภาษาแต้จิ๋ว และภาษาจีนกลางมีความคล้ายคลึงกันเองมากกว่าคล้ายคลึงภาษาโบราณ

ปี	ภาษาแต้จิ๋ว	ภาษาจีนกลาง	ภาษาจีนโบราณ ในชื่อกิ่งโลก (dì zhī)
หนู	ชื่อ chī	สู sū	จี (zǐ)
วัว	กู่ gú	หนิว niú	ไฉ่ว (chǒu)
เสือ	โฮ่ว hoù	หู่ hǔ	หยิน (yín)
กระต่าย	โถ่ว thoù	ทู่ thù	เหม่า (mǎo)
งูใหญ่	เล้ง léng	หลง lóng	เฉิน (chén)
งูเล็ก	จิว cuó	ฉือ chǐ	ซือ (sì)
ม้า	แบ๋ bē	หม่า ma	หวู่ (wǔ)
แพะ	เอี้ย zǐé	หยาง yáng	เว่ (wèi)
ลิง	เก้า kǎu	โห้ว hoǔ	เซิน (shēn)
ไก่	โกย koy	จี ji	โหย่ว (yǒu)
หมา	เก้า kǎu	โก้ว kǒu	ซู่ (xǔ)
หมู	ตือ tǐ	จู cu	ไส่ (xài)

องค์ประกอบของปฏิทินไท(ย)โบราณ

(ในรายงานนี้ และในวงการไทศึกษาทั่วไป คำว่า “ไท” ใช้หมายถึงกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไททุกกลุ่ม คือ ทั้งคนที่อยู่ในประเทศไทยและในประเทศอื่นๆ อาทิ จีน เวียดนาม ลาว เมียนมาร์ ฯลฯ ส่วน “ไทย” หมายถึง “คนพูดภาษาตระกูลไท” ที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยเท่านั้น และเมื่ออ้างอิงถึงภาษา “ไท” หมายถึงภาษาตระกูลไททั้งตระกูลที่คนไทใช้พูดอยู่ทั้งในและนอกประเทศไทย และ “ไทย” หมายถึงภาษาไทยที่ใช้พูดในประเทศไทยเท่านั้น)

“คนพูดภาษาตระกูลไท” คงจะได้ใช้ปฏิทินไทยโบราณ หรือ ปฏิทิน “ปีหนไทย” มาตั้งแต่สมัยโบราณ ตั้งแต่คนไทยยังรวมกันอยู่เป็นชนกลุ่มเดียวกัน ก่อนที่จะอพยพ แยกย้ายจากกันไปตามถิ่นฐานต่างๆ ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จึงทำให้คนไทกลุ่มต่างๆ เช่นไทเมาในอาณาจักรมาไทอาหมในอาณาจักรอาหม ไทขาว ฯลฯ มีปฏิทินไทโบราณที่นับวนเป็นรอบรอบละ 60 ปีใช้เหมือนกันทุกกลุ่ม และแม้คนไทหลายกลุ่มจะไม่เคยติดต่อกันมาเป็นเวลานานนับได้หลายร้อยปี หรือเป็นพันปีแล้วก็ตาม แต่วิธีการนับปีและการเรียกชื่อปีในปฏิทิน 60 ปีก็ยังคงเหมือนกันในโครงสร้างใหญ่ มีชื่อปีที่ออกเสียงใกล้เคียงกันมาก มีเพียงชื่อของบางปีเท่านั้นที่พัฒนาเสียงต่างกันไปบ้างเล็กน้อย ซึ่งเป็นความแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อย

พงศาวดารไทย และ จารึกไทย บันทึกเวลาโดยใช้ปฏิทินที่นับปีวนเป็นรอบ รอบละ 60 ปี ที่คนไทยเรียกว่า “ปีหนไทย” ระบบของปีหนไทยมีโครงสร้างและวิธีการตั้งชื่อปีเหมือนของ

ปฏิทินจีนโบราณทุกประการ กล่าวคือ “ปีหนไทย” มีองค์ประกอบหลัก 2 ส่วนเหมือนกับจีน ส่วนแรกเรียกว่า “แม่มือ” หรือ “แม่ปี” มี 10 ชื่อเท่ากับ “ก้านสวรรค์” ของจีน คือ

1. กาบ 2. ดับ/รับ 3. รวาย 4. เมิง 5. เปิก
6. กัด 7. กด 8. รวง 9. เต่า 10. กา

องค์ประกอบอีกส่วนหนึ่งเรียกว่า “ลูกมือ” หรือ “ลูกปี” ประกอบขึ้นด้วยชื่อปีนักษัตร 12 ปี เช่น เดียวกันกับ “กิ้งดิน” ของจีน คือ

1. ไข่ 2. เป้า 3. ยี่ 4. เหม้า 5. สี 6. ไล่
7. สะง้า 8. มด 9. สัน 10. เร้า/เข้า 11. เส็ด 12. ไก่/ไค้

และชื่อปี 60 ปี ก็มาจากการประสมชื่อของแม่ปีทุกชื่อกับชื่อลูกปีทุกชื่อ ซึ่งต้องวนจนครบ 5 รอบ จึงจะประสมกันได้ครบทุกชื่อในทำนองเดียวกับของปฏิทินจีนดังนี้

แม่ปี			ลูกปี		ชื่อปีหนไทย	
1 กาบ	+		1 ไข่	>	กาบไข่	1
2 ดับ	+		2 เป้า	>	ดับเป้า	2
3 รวาย	+		3 ยี่	>	รวายยี่	3
4 เมิง	+		4 เหม้า	>	เมิงเหม้า	4
5 เปิก	+		5 สี	>	เปิกสี	5
6 กัด	+		6 ไล่	>	กัดไล่	6
7 กด	+		7 สะง้า	>	กดสะง้า	7
8 รวง	+		8 มด	>	รวงมด	8
9 เต่า	+		9 สัน	>	เต่าสัน	9
10 กา	+		10 เร้า	>	กาเร้า	10
1 กาบ	+		11 เส็ด	>	กาบเส็ด	11
2 ดับ	+		12 ไก่	>	ดับไก่	12
3 รวาย	+		1 ไข่	>	รวายไข่	13
4 เมิง	+		2 เป้า	>	เมิงเป้า	14
5 เปิก	+		3 ยี่	>	เปิกยี่	15
6 กัด	+		4 เหม้า	>	กัดเหม้า	16
7 กด	+		5 สี	>	กดสี	17
8 รวง	+		6 ไล่	>	รวงไล่	18
9 เต่า	+		7 สะง้า	>	เต่าสะง้า	19

10 กา	+	8 มด	>	กามด	20
1 กาบ	+	9 สัน	>	กาบสัน	21
2 ดับ	+	10 เร้า	>	ดับเร้า	22
3 รวาย	+	11 เส็ด	>	รวายเส็ด	23
4 เมิง	+	12 ไก้	>	เมิงไก้	24
5 เปิก	+	1 ไล่	>	เปิกไล่	25
6 กัด	+	2 เป้า	>	กัดเป้า	26
7 กด	+	3 ยี่	>	กดยี่	27
8 รวง	+	4 เหม้า	>	รวงเหม้า	28
9 เต้า	+	5 สี่	>	เต้าสี่	29
10 กา	+	6 ไล่	>	กาไล่	30
1 กาบ	+	7 สะง่า	>	กาบสะง่า	31
2 ดับ	+	8 มด	>	ดับมด	32
3 รวาย	+	9 สัน	>	รวายสัน	33
4 เมิง	+	10 เร้า	>	เมิงเร้า	34
5 เปิก	+	11 เส็ด	>	เปิกเส็ด	35
6 กัด	+	12 ไก้	>	กัดไก้	36
7 กด	+	1 ไล่	>	กดไล่	37
8 รวง	+	2 เป้า	>	รวงเป้า	38
9 เต้า	+	3 ยี่	>	เต้ายี่	39
10 กา	+	4 เหม้า	>	กาเหม้า	40
1 กาบ	+	5 สี่	>	กาบสี่	41
2 ดับ	+	6 ไล่	>	ดับไล่	42
3 รวาย	+	7 สะง่า	>	สะง่า	43
4 เมิง	+	8 มด	>	มด	44
5 เปิก	+	9 สัน	>	เปิกสัน	45
6 กัด	+	10 เร้า	>	กัดเร้า	46
7 กด	+	11 เส็ด	>	กดเส็ด	47
8 รวง	+	12 ไก้	>	รวงไก้	48
9 เต้า	+	1 ไล่	>	เต้าไล่	49
10 กา	+	2 เป้า	>	กาเป้า	50
1 กาบ	+	3 ยี่	>	กาบยี่	51
2 ดับ	+	4 เหม้า	>	ดับเหม้า	52

3	รวาย	+	5	สี่	>	รวายสี่	53
4	เมิง	+	6	ไล่	>	เมิงไล่	54
5	เป็ก	+	7	สะงำ	>	เป็กสะงำ	55
6	กัต	+	8	มด	>	กัตมด	56
7	กต	+	9	สัน	>	กตสัน	57
8	รวง	+	10	เร้า	>	รวงเร้า	58
9	เต่า	+	11	เส็ด	>	เต่าเส็ด	59
10	กา	+	12	ไก	>	กาไก	60

โครงสร้างพื้นฐานของ “ปีหนไทย” เหมือนกับโครงสร้างพื้นฐานของปฏิทินจีนโบราณทุกประการ กล่าวคือ รอบปีใหญ่มี 60 ปี ซึ่งมาจากการประสมชื่อของปีรอบเล็ก 2 รอบ เข้าด้วยกัน

คนไทยอาหม ซึ่งเคยปกครองอาณาจักรไท (อยู่ในอัสสัม อินเดีย ในปัจจุบัน) อยู่ในช่วงยุคเดียวกับอาณาจักรสุโขทัย และคนไทยในรัฐอัสสัมในอินเดียในปัจจุบันหลายกลุ่ม อาทิ คนไทคำตี้ ไชยอน พาก (รายละเอียดดู Diller 1992a) ก็ใช้ปฏิทินแบบนับวนเป็นรอบ 60 ปี ที่มีชื่อปี และโครงสร้างการตั้งชื่อแบบเดียวกันนี้ และคนไทยอาหมใช้ชื่อปีเหล่านี้เขียนอ้างอิงเวลาในพงศาวดารไทยอาหม (Barua, 1985) และในงานโบราณคดี ในงานศึกษาพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของคนไทยอาหม เรื่อง Tai Ahom and the Stars โดย Bas Terwiel และ เรณู วิชาศิลป์ (1993) ได้กล่าวถึงปฏิทินไทโบราณ และเรียกชื่อปี ส่วนที่เป็นปีนักษัตรของคนไทยอาหมไว้ว่า “ปีหัน” ซึ่งใกล้เคียงกับที่คนไทยในประเทศไทยเรียกปฏิทินว่า “ปีหน” แต่ทั้งคำว่า “หัน” และ “หน” ไม่มีความหมายที่สามารถอธิบายให้เกี่ยวข้องกับปฏิทินที่คนไทย(ย)ใช้อยู่ได้ แต่ถ้าเรา “อ่าน” คำนี้เป็น “ปีฮั่น / ปีหัน” ซึ่งหมายถึง “จีน” เราก็จะได้ชื่อปฏิทินซึ่งบอกถึงที่มาของปฏิทินโดยตรงตามที่คนโบราณระบุไว้ในชื่อ แต่เพราะความจำกัดของภาษาเขียนโบราณที่ไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์ทำให้คนไทยปัจจุบันอ่านออกเสียงต่างไป

เมื่อเปรียบเทียบชื่อปีจีนโบราณกับชื่อปีหนไทย ก็พอจะเห็นได้ว่าได้บ้างว่าชื่อเหล่านี้พัฒนามาจากชื่อจีน เมื่อดูจากเสียงพยัญชนะต้นของชื่อปีแต่ละปีจะเห็นว่าเสียงเหมือนกันหรือเทียบเสียงกันได้กับชื่อปีในภาษาจีนโบราณ (ในภาษาจีนเสียง “ก”/k/ มักกลายเป็นเสียง “จ”/c/ หน่าสระหน้า) และบางคำก็เหมือนกันทั้งคำ เช่น ชื่อกิ่งดิน “เหม้า” หรือ ปีกระต่าย ญี่ปุ่น เกาหลี่ และเวียดนามก็รับปฏิทินจีนแบบรอบ 60 ปีนี้ไปใช้เช่นเดียวกัน (Sexagenary Cycle, 2010) และถ้านำชื่อปีโบราณของ 3 ภาษานี้มาเทียบกับของภาษาไทย และภาษาจีน ก็จะพบว่าชื่อปีในภาษาเหล่านี้ใกล้เคียงกันเองมากกว่าใกล้เคียงกับภาษาจีนโบราณ ในทำนองเดียวกันกับที่ชื่อปีในภาษาแต่จิวกับภาษาจีนกลางใกล้เคียงกันเองมากกว่าใกล้เคียงกับภาษาจีนโบราณ

ชื่อปีโบราณในภาษาไทยและภาษาจีน

ไทย	จีน	
แม่ว	ก้านสวรรค์	
กาบ	เจีย (jiǎ)	
ดัว	ยี่ (yǐ)	
รวาย	ปิง (bǐng)	
เมิง	ดิง (dīng)	
เป็ก	วู่ (wù)	
กัต	จี (jī)	
กต	เกิง (gēng)	
รวง	ซิน (xīn)	
เต่า	เหริน (rén)	
กา	กู่ย (guǐ)	
ลูกปี	กิงดิน/โลก	
ไจ้	จี (zǐ)	
เป้า	โฉ่ว (chǒu)	
ยี่	หยิน (yín)	
หม่า	หม่า (mǎo)	
สี	เฉิน (chén)	
ไส้	ซื่อ (sì)	
สะง้า	หวู่ (wǔ)	
มด	เว่ (wèi)	
สั่น	เซิน (shēn)	
เร้า	โหย่ว (yǒu)	
เส็ด	ซู (xū) เส็ด	
ไถ้	ไซ้ (xài)	
ก้านสวรรค์	กิงโลก	
เจีย (jiǎ)	จี (zǐ)	ขาด
ยี่ (yǐ)	โฉ่ว (chǒu)	ฉลุ
ปิง (bǐng)	หยิน (yín)	ขาล
ดิง (dīng)	หม่า (mǎo)	เกาะ
วู่ (wù)	เฉิน (chén)	มะโรง

จี (jī)	ซื่อ (sì)	มะเส็ง
เกิง (gēng)	หวู่ (wǔ)	มะเมื่อย
ซิน (xīn)	เว่ (wèi)	มะแม
เหริน (rén)	เซิน (shēn)	วอก
ก๊วย (guǐ)	โหย่ว (yǒu)	ระกา
	ซู (xū)	จอ
	ไซ่ (xài)	กุน

เราอาจสรุปได้ในจุดนี้ว่าปฏิทินไทยโบราณมีองค์ประกอบเหมือนปฏิทินจีนโบราณทุกประการ ประการแรกปฏิทินโบราณทั้งสองเป็นปฏิทินที่นับวนเป็นรอบ และรอบหนึ่งมี 60 ปี เท่ากัน ประการที่สองปฏิทินประกอบขึ้นด้วยระบบย่อย 2 ระบบ ระบบหนึ่งมีสมาชิก 10 หน่วย อีกระบบหนึ่งมี 12 หน่วย เหมือนกัน และชื่อปีทั้ง 60 ปี ได้มาจากการประสมชื่อของสมาชิกของ 2 ระบบย่อยนี้เหมือนกัน และแม้เวลาจะผ่านมานานมากแล้วแต่ชื่อในปฏิทินไทยโบราณก็ยังมีเค้าภาษาจีนโบราณให้เห็นอยู่

ภาษาในปฏิทินไทยโบราณ

คนไทยโบราณคงไม่ต้องใช้ปฏิทินในชีวิตประจำวันมากเท่ากับคนในสมัยปัจจุบันเพราะชีวิตของคนโบราณเรียบง่ายกว่ามาก อย่างน้อยคนไทยโบราณในหมู่บ้านเดียวกันก็มีอาชีพเหมือนกัน คือ ทุกคนเป็นชาวนา กิจกรรมในชีวิตของคนในหมู่บ้านเดียวกันจึงคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นการทำนา หรือ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งคนในหมู่บ้านเดียวกันมักจะร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยกัน ชาวนาในสมัยโบราณทั่วไปไม่มีปฏิทินไว้ใช้ดู และผู้ที่ใช้ปฏิทินคงต้องเป็นปราชญ์ หรือครูผู้รู้ของหมู่บ้าน เพราะต้องอ่านเขียนหนังสือได้จึงจะสามารถใช้ปฏิทินได้ มีหลักฐานการใช้ปฏิทินโบราณแบบนับเวลาวนเป็นรอบ 60 ปี หรือปีหนไทยในพงศาวดาร และในการบันทึกประวัติศาสตร์เท่านั้น ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของคนทั่วไป แสดงว่าปฏิทิน 60 ปีมีที่ใช้จำกัดเฉพาะวงการและมีผู้ใช้จำกัดมาก แต่การใช้ชื่อสัตว์ 12 ชนิดบอกปีเกิดและนับอายุ แพร่หลายในหมู่คนธรรมดาทั่วไป ชื่อลูก “ลูกมือ” หรือ “ลูกปี” เทียบกับชื่อปีนักษัตรปัจจุบันได้ดังนี้

ชื่อปีโบราณ/ชื่อลูกปี	สัตว์	ชื่อปีที่ใช้ในปัจจุบัน/ชื่อนักษัตร
จ้	หนู	ชวด
เป้า	วัว	ฉลู
ยี่	เสือ	ขาล
เหม้า	กระต่าย	เถาะ

สี่	งูใหญ่	มะโรง
ไล่	งูเล็ก	มะเส็ง
สะง่า	ม้า	มะเมีย
มด	แพะ	มะแม
สัน	ลิง	วอก
เร้า/เข้า	ไก่	ระกา
เส็ด	สุนัข/หมา	จอ
ไก่/ไค้	หมู	กุน

ข้อมูลชื่อปีที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ 12 ชนิดในป็นักษัตริย์เป็นข้อมูลที่มีความสำคัญมากในแง่ของประวัติความเป็นมาของคนไทย(ย) กล่าวคือ ชื่อปีนักษัตริย์ที่คนไทยปัจจุบันใช้อยู่ไม่ใช่ชื่อที่เป็นคำไทย ไม่ใช่ทั้งคำภาษาไทยปัจจุบันและไม่ใช่ทั้งภาษาไทยโบราณ เราใช้เป็นคำสำหรับเรียกชื่อปีนักษัตริย์เท่านั้น และเราไม่ใช่คำเหล่านี้เรียกชื่อสัตว์ในภาษาปัจจุบัน และคนในปัจจุบันที่ใช้ชื่อปีนักษัตริย์ก็ต้องเรียนรู้ความหมายของทุกคำ ว่า

“ซวด”	หมายถึง	“หนู”	“ฉลู”	หมายถึง	“วัว”
“ขาล”	หมายถึง	“เสือ”	“เถาะ”	หมายถึง	“กระต่าย”
“มะโรง”	หมายถึง	“งูใหญ่”	“มะเส็ง”	หมายถึง	“งูเล็ก”
“มะเมีย”	หมายถึง	“ม้า”	“มะแม”	หมายถึง	“แพะ”
“วอก”	หมายถึง	“ลิง”	“ระกา”	หมายถึง	“ไก่”
“จอ”	หมายถึง	“หมา”	“กุน”	หมายถึง	“หมู”

ข้อมูลชื่อปีนี้มีปริศนาให้เราต้องหาคำตอบหลายประการ เป็นต้นว่า “เหตุใดคนไทยจึงเรียกชื่อปีนักษัตริย์เป็นคำจากภาษาอื่น?” - ทำไมไม่ใช่คำไทยเรียกชื่อสัตว์ 12 ชนิดนี้? เราอาจจะพยายามหาคำตอบในเบื้องต้นได้ว่าเราใช้ชื่อปีนักษัตริย์เฉพาะเมื่อเราเกี่ยวข้องกับเรื่องโหราศาสตร์ หรือกับเรื่องขนบธรรมเนียมเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อเราต้องอ้างอิงถึงเวลาเกิดของบุคคล หรือ คำนวณเวลาเพื่อทำนายอนาคตของบุคคล เป็นไปได้ว่าในสมัยโบราณเราอ้างอิงตำราโหราศาสตร์ที่เขียนเป็นภาษาอื่น และในศิลาจารึกหลักที่ 1 หรือ จารึกพ่อขุนรามคำแหงก็อ้างอิงถึงเวลาโดยใช้ชื่อปีนักษัตริย์เหมือนกับที่คนไทยใช้อยู่ในปัจจุบัน ดังในศิลาจารึกหลักที่ 1

(ด้านที่ 3)

..... ๑๒๑๔ สก ปีมะโรง พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสุทโธลสุโขไทยลูกไม้दानนี้
.....

(ด้านที่ 4)

.....๑๒๐๕ สกปิมแม พ่อขุนรามคำแหงใคร่ใจในใจ แลใส่ลายสือไทนี้ ใส่ลายสือไทนี้จึง
มี

การที่ศิลาจารึกหลักที่ 1 อ้างถึงเวลาโดยใช้ชื่อปีนักษัตรย่อมแสดงว่าคนไทยใช้ชื่อปี
เหล่านี้มานานแล้ว อย่างน้อยก็เป็นเวลากว่า 700 ปี ตามอายุของศิลาจารึกหลักที่ 1 ตำนาน
พื้นเมือง หรือพงศาวดารของภาคเหนือ เช่น พื้นเมืองเชียงใหม่มักอ้างชื่อปีไทหน เช่น ปีกาบสัน
ปีรวงไล่ พงศาวดารใช้ชื่อทั้งปีหนและปีนักษัตร เช่น “ปีหนไทย กาบสัน เขมรว่าปีวอก...” ถ้า
พิจารณาตามเอกสารโบราณชิ้นหลังสุดนี้ที่อ้างอิงถึงเวลาเป็นสองภาษา เราก็อาจตีความว่า
ผู้เขียนอ้างว่าชื่อปีนักษัตรเป็นการเรียกชื่อแบบเขมร หรือเขมรเป็นเจ้าของการเรียกชื่อปีแบบ
“ชวด ฉลู ขาล...” มาแต่เดิม และคนไทยมารับการเรียกชื่อปีนักษัตรไปจากคนเขมร ซึ่งดูจะมี
ความเป็นไปได้มากเพราะคนไทยกับคนเขมรเรียกชื่อปีนักษัตรเหมือนกันทุกปี แต่เรายังคง
ต้องตอบคำถามเรื่องภาษาที่ใช้เป็นชื่อปีเหมือนเดิม คือ เขมรก็เหมือนกับไทยตรงที่ไม่ได้ใช้คำ
ในภาษาปัจจุบันเรียกชื่อสัตว์ในปีนักษัตร คนเขมรไม่เรียก “สุนัข” ว่า “จ้อ” และไม่เรียก “หนู” ว่า
“ชวด” ไม่เรียก “ไก่” ว่า “ระกา” ฯลฯ ในภาษาปัจจุบัน และมีคำภาษาเขมรที่ใช้เรียกชื่อสัตว์ในปี
นักษัตรที่ยังใช้อยู่ในภาษาปัจจุบันเพียงคำเดียว คือ คำว่า “ขาล” หรือ “เสือ” ที่เราสามารถสรุปได้
ในจุดนี้ก็คือ คำเรียกชื่อปีนักษัตรไม่ใช่คำภาษาไทย (ย) และไม่ใช่คำภาษาเขมรมาแต่ดั้งเดิม ทั้ง
ไทยและเขมรคงจะได้รับทอดมาจากผู้อื่นที่ได้แปลชื่อปีจากภาษาจีนออกมาเป็นคำเรียกชื่อสัตว์
ในภาษาของตนเองแล้ว คำเรียกชื่อปีนักษัตรในภาษาไทย (ซึ่งเหมือนกับของเขมร) มีลักษณะ
ของการผสมปนของหลายภาษา ทั้งภาษาที่ใช้คำพยางค์เดียว เช่น ชวด เถาะ วอก จอ กุน และ
ภาษาที่ใช้หลายพยางค์ เช่น ฉลู มะโรง มะเส็ง มะเมีย มะแม ซึ่งเป็นไปได้ว่าได้มีการพัฒนาการ
เรียกชื่อปีนักษัตรมาอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด อาจจะมีการยืมกันต่อหลายทอด ทำให้มีคำจาก
หลายภาษา และอาจมีการใช้ภาษาของผู้ยืมแปลและเปลี่ยนชื่อปีนักษัตรเป็นภาษาพื้นเมือง
เพิ่มเติมในแต่ละช่วงของการยืมก็ได้ สำหรับ “ชื่อปีนักษัตร” ที่คนไทยยังใช้กันอยู่ในปัจจุบันการ
ยืมในขั้นท้ายสุดสุดน่าจะอยู่ที่ระหว่างเขมรกับไทย เพราะคนไทยเรียกชื่อปีนักษัตรเหมือนกับ
เขมรทุกประการดังได้กล่าวแล้ว ในการยืมครั้งสุดท้ายนี้ไทยอาจเป็นฝ่ายยืมจากเขมรหรือเขมร
เป็นฝ่ายยืมจากไทยก็ได้ เพราะทั้งไทยและเขมรไม่ใช่ชื่อสัตว์ในปีนักษัตรในภาษาปัจจุบันทั้งคู่
เราจึงต้องศึกษาหาคำตอบเรื่องนี้ในรายละเอียดต่อไป และในประเด็นนี้เรามีข้อมูลจากภาษาขมุ
ในประเทศลาว ซึ่งเป็นภาษาในตระกูลเขมรว่าใช้คำเรียกชื่อแม่ปีและลูกปีในปฏิทินรอบ 60 ปี
เหมือนกับชื่อแม่ปีและลูกปีใน “ปีหนไทย” ทุกประการด้วย (ดำรง ทายานิน พ.ศ. 2548 หน้า 96-
97) ความเหมือนกันนี้ทำให้เราต้องย้อนกลับไปสู่ช่วงเวลาในสมัยโบราณที่บรรพบุรุษของคน
ไทยและบรรพบุรุษของคนขมุเคยอยู่ใกล้ชิดกัน เวียดนามเหนือในปัจจุบันเป็นดินแดนที่อยู่ของ
คนหลายเผ่าพันธุ์ที่ได้รับอิทธิพลโบราณจากจีนมากมายหลายประการ รวมถึงการใช้ปฏิทินจีน
โบราณด้วย มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าจีนเคยปกครองคนเผ่าพันธุ์ต่างๆ ในย่านเวียดนาม

เหนือเป็นเวลานานเกือบพันปี (Taylor, 1983) จีนคงจะได้นำปฏิทินโบราณไปใช้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการปกครองคนเหล่านั้น เพราะในสมัยโบราณปฏิทินคือ หมายกำหนดการสำหรับคนในสังคมเดียวกันที่จะกระทำกิจกรรมทางศาสนาและสังคมร่วมกัน เวียดนามเหนือน่าจะเป็นแหล่งที่บรรพบุรุษของคนไทย บรรพบุรุษของคนขมุและบรรพบุรุษของคนหลายเผ่าพันธุ์เคยอยู่ร่วมกันมากที่สุด เพราะในปัจจุบันนี้ก็ยังมีคนเผ่าพันธุ์ต่างๆ มากกว่า 50 กลุ่มอยู่ที่นั่น และทุกกลุ่มใช้ปฏิทินที่มาจากจีนโบราณเหมือนกันแม้ถ้อยคำและชื่อปีอาจจะแตกต่างกันไปตามแต่ละภาษาเพราะมีการใช้ภาษาพื้นเมืองของกลุ่มแปลชื่อสัตว์จากภาษาจีน แต่โครงสร้างใหญ่ของปฏิทินของทุกกลุ่มเหมือนกัน และยังมีร่องรอย หรือเค้าของภาษาจีนโบราณอยู่ และเฉพาะเรื่องชื่อปีนักษัตริ์ ในย่านดังกล่าวนี้มีภาษาที่ใช้คำเรียกชื่อสัตว์ในภาษาปัจจุบัน เหมือนคำ ที่ภาษาไทยใช้เรียกชื่อปีนักษัตริ์ เช่น ภาษาเวียดนามปัจจุบันเรียก "หนู" ว่า "ซวด/จวด" เรียก "ไก่" ว่า "กา" เรียก "หมา" ว่า "จอ" เรียก "มังกร/งูใหญ่" ว่า "โรง" คนไทยโบราณน่าจะได้อ่านชื่อปีนักษัตริ์ตามคนหมู่มาก หรือตามคนที่มีสถานภาพทางสังคมที่เหนือกว่าคนไทยในสมัยนั้น เรื่องนี้น่าจะต้องศึกษาค้นคว้ากันให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจน

มีความเป็นไปได้ประการหนึ่งว่าไทย ขมุ และชนเผ่าอื่นๆ บางเผ่าเคยใช้คำเรียกชื่อปีในปฏิทินโบราณเหมือนกันทั้งชื่อปีคนไทยและชื่อปีนักษัตริ์ที่แปลแล้วจากภาษาจีน ตั้งแต่สมัยโบราณ และต่อมาคนโบราณเหล่านี้ได้อพยพลงมาในย่านที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันและได้ร่วมอยู่ในสังคมเดียวกับเขมร ต่อมาคนเขมรได้ใช้ภาษาเขมรแปลชื่อปีเสียว่า "ซาล" ภายหลังเมื่อได้เกิดการกลายกลืนทั้งด้านภาษาและวัฒนธรรมระหว่างคนเขมรและคนไทย และเมื่อคนเขมรเหล่านี้ย้ายภาษาจากภาษาเขมรพูดภาษาไทยในสมัยอยุธยา เขมรก็ได้้นำการเรียกชื่อ "ปีซาล" เข้าไปใช้ในภาษาไทยด้วย ในทำนองเดียวกับที่ได้้นำคำว่า "คือ" "หรือ" "สำหรับ" จากภาษาเขมรเข้าสู่ภาษาไทยด้วย (รายละเอียดดู วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ พ.ศ. 2544) ที่ผู้เขียนสันนิษฐานเช่นนี้ก็เพราะภาษาไทยในย่านเวียดนามเหนือ อาทิ ไทดำ ไทขาว ไม่มีคำยืมจากภาษาเขมรเหมือนภาษาไทยปัจจุบัน แต่มีคำเหมือนกับภาษาเวียดนามเป็นจำนวนมาก และภาษาไทยปัจจุบันก็มีคำเหมือนกับภาษาเวียดนามเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกันกับภาษาไทยดำ ไทขาวและไทอื่นๆ ในเวียดนามเหนือ แสดงว่าบรรพบุรุษของคนไทยต้องเคยอยู่ที่นั่นก่อนอพยพลงมาในบริเวณที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน

ชื่อปีนักษัตริ์ที่มีคำภาษาเวียดนามอยู่หลายคำนี้จึงน่าจะเป็นร่องรอยสำคัญว่าการเรียกชื่อปีนักษัตริ์ของคนไทยน่าจะมีที่มาจากย่านนั้น

ขนบธรรมเนียมประเพณี และ งานเทศกาลตามปฏิทินโบราณ

ในปัจจุบันแม้คนจีนและคนไทยจะใช้ปฏิทินทางสุริยคติของคนตะวันตกในการดำเนินกิจการงานต่างๆ ในสังคมของโลกยุคใหม่แล้วก็ตาม แต่ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีการหาฤกษ์ยามและด้านโหราศาสตร์ ทั้งคนจีนและคนไทยยังคงอ้างอิงปฏิทินโบราณอยู่เช่นเดิม ใน

สมัยโบราณปฏิทินใช้เป็นกลไกในการปกครองแบบหนึ่ง ปฏิทินจีนโบราณเป็นเสมือน
 หมายกำหนดการที่ระบุว่าคนในสังคมจะต้องทำอะไร เมื่อใด และอย่างไร ปฏิทินจีนโบราณมี
 กำหนดการเทศกาลตลอดทั้งปี ตั้งแต่เดือนที่หนึ่งจนถึงเดือนที่สิบสอง บางเดือนอาจมีงาน
 มากกว่า 1 ครั้ง คนไทย คนเวียดนามและชนเผ่าอื่นๆ ก็มีประเพณีการฉลองเทศกาลต่างๆ
 เหมือนกับจีน โดยเฉพาะคนเวียดนามฉลองการขึ้นปีใหม่และเทศกาลอื่นๆ ในเวลาที่ใกล้เคียง
 กับจีนมากที่สุด Wei Liming (2005) กล่าวว่าเทศกาลงานฉลองของจีนพัฒนามาจากวิถีชีวิต
 แบบชาวนา และจากความเชื่อโบราณ ในช่วงเวลาหลายพันปีที่ผ่านมา สังคมและความเชื่อของ
 แต่ละถิ่นได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไป ประเพณีการฉลองที่เป็นอิทธิพลของจีนก็เปลี่ยนไป และยังมี
 เหลือประเพณีที่เหมือนๆ กันอยู่บ้าง คือ การฉลองส่งท้ายปีเก่า การฉลองการขึ้นปีใหม่ การเล่น
 โคมไฟ คนไทยก็มีประเพณีในทำนองเดียวกันนี้เช่นการจุดเทียนเล่นไฟปล่อยโคมลอย ดัง
 ปรากฏในศิลาจารึกหรือการแข่งขันเรือยาว (dragon boat) ในปัจจุบัน เทศกาลขนมบะจ่าง (ในไทย
 กลายเป็น ขนมจ่าง) เทศกาลสำคัญประจำปีของจีนเริ่มตั้งแต่วันที่ 23 ของเดือนที่ 12 ของเดือน
 ทางจันทรคติคือ การไหว้เทพเจ้าครัว (Kitchen god) สำหรับคนไทยประเพณีนี้ได้สูญหายไป
 แล้ว คงเหลือแต่ร่องรอยเล็กน้อย คือ การให้เด็กไหว้ “แม่เตาไฟ” เพื่อรักษาโรคบางอย่าง
 ประเพณีงานฉลองที่สำคัญที่สุด คือ งานขึ้นปีใหม่ วันที่ 1 เดือน 1 ทางจันทรคติ ซึ่งคนไทยได้
 เปลี่ยนเวลาฉลองไปหลังจากได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ ซึ่งนับวันปีใหม่ต่างไปจากจีน แต่
 ร่องรอยของการใช้ปฏิทินจีนโบราณก็ยังคงอยู่ คือ เดือนหนึ่ง หรือเดือนอ้ายของไทยไม่ใช่อยู่ใน
 ในช่วงสงกรานต์

คนไทยมีประเพณีการฉลองตามข้อกำหนดในปฏิทินโบราณที่ชัดเจน คือ “ฮัตสิบสอง”
 (ในภาษาอีสาน) “ฮัตสิบสอง” เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่คนอีสานและไทกลุ่มต่างๆ หลาย
 กลุ่มยังคงถือปฏิบัติอยู่ ดังที่ชาวบ้านท้องถิ่นดังนี้

1. เดือนเจียง (เดือนอ้าย)	บุญเข้ากรรม
2. เดือนยี่	บุญคูณลาน
3. เดือนสาม	บุญเข้าจี
4. เดือนสี่	บุญเผาสุ
5. เดือนห้า	บุญสงกรานต์
6. เดือนหก	บุญบังไฟ
7. เดือนเจ็ด	บุญชำระ
8. เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา
9. เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน
10. เดือนสิบ	บุญข้าวสาก
11. เดือนสิบเอ็ด	บุญออกพรรษา
12. เดือนสิบสอง	บุญกฐิน

มีผู้รวบรวมเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี 12 เดือนนี้มาเขียนเป็นหนังสือหลายท่าน ทั้งพระสงฆ์ และฆราวาส ทุกท่านมีความเห็นว่าขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้เป็นเรื่องของศาสนาพุทธ แต่ถ้าเราศึกษาข้อมูลในรายละเอียดแล้ว ในขั้นต้นเราสามารถกล่าวได้ว่า ขนบธรรมเนียมประเพณี 12 เดือนนี้ มีมาก่อนที่คนไท(ย)จะได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ และหลังจากที่คนไท(ย)ได้รับนับถือศาสนาพุทธแล้วยังยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณเหล่านี้อยู่ โดยได้เปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติบางอย่าง หรือไม่เปลี่ยนแปลงการปฏิบัติเลย แต่ได้เพิ่มเติมเรื่อง และคำอธิบายเรื่องให้เกี่ยวกับในศาสนาพุทธ เช่น

เดือนเจียง (เดือนอ้าย)

“นิมนต์สังฆเจ้าเข้ากรรม ชาวบ้านเลี้ยงผีเถนและผีต่าง ๆ ฮีตหนึ่งนั้น ถึงเดือนเจียง เข้ากลายมาแถมถ่าย ผูกหมี่สังฆเจ้าก็เตรียมเข้าอยู่กรรม มันหาธรรมเนียมนี้ถือมาตั้งแต่ก่อนอย่าได้ละห่างเว้นเซ็นสีช่องแล่นนำ แท้แล้ว”

เดือนยี่

“ฮีตหนึ่งนั้น พอแต่เดือนยี่ได้ล้าส่งมาถึง ให้พากันหาพินสุ่นโสมไว้ อย่าได้ไหลลคองนี้ มันสิสูญเสียเปล่า ข้าวและของหมูนั่นสหายยังเสี่ยงบ่ยัง จงให้พังคองนี้แนวกลอนเฮาบอกอย่าเอาใจ ดอกแท้เข็ญฮ้ายแล่นถึงเจ้าเอย”

“ถึงฤดูเดือนยี่มาฮอดแล้วนิมนต์พระสงฆ์องค์เจ้ามา ตั้งสวดมงคลอาบุญคุณข้าวเตรียมเข้าป่าหาไม้เฮ็ดหลัวเฮ็ดพินไว้นั้นก่อน อย่าได้หลงลืมถิ่นฮีตของเก่าเฮาเดอ”

คำอธิบายกิจกรรมที่ต้องทำในเดือนที่หนึ่งและเดือนที่สองที่ยกมานี้เห็นได้ชัดว่า มีสองส่วนๆหนึ่งเป็นเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณ เรื่องการเลี้ยงผี หรือที่เราเรียกอีกอย่างหนึ่งสำหรับคนจีนว่า “ไหว้เจ้า” เรื่องการหาพิน (หลัว) ก็เป็นเรื่องของสังคมสมัยโบราณอีกเช่นกัน แม้ในปัจจุบันคนจะไม่ใช้พินเป็นเชื้อเพลิงแล้วแต่คนไทหลายกลุ่มทั้งในและนอกประเทศไทยยังมีธรรมเนียมการไปหาพินในป่ามาทำพิธีจุดไฟเผาอยู่

ส่วนที่สองเป็นเรื่องของศาสนาพุทธซึ่งเห็นได้ชัดว่ามาเพิ่มเติมขึ้นภายหลังๆ จากที่คนไทยได้รับศาสนาพุทธแล้ว เพราะพระไม่เกี่ยวข้องกับการ “เลี้ยงผี” และ “เก็บพิน” แต่อย่างใด

สรุป

ปฏิทิน “ปีหนไทย” น่าจะอ่านกันใหม่เป็น “ปีฮั่น-ไทย” เพราะปฏิทินนี้เหมือนปฏิทินจีนโบราณทั้งในรูปแบบและเนื้อหา และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีกำหนดให้ตามเวลาในปฏิทินการรับขนบธรรมเนียมประเพณีและปฏิทินจีนโบราณเกิดขึ้นนานมาแล้ว ทั้งภาษา และ เนื้อหาของสิ่งที่ยืมมาได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ตามกาลเวลาและสถานที่ โดยเฉพาะภาษาที่ใช้เรียกชื่อปี และเราอาจใช้ภาษาที่เปลี่ยนแปลงไปนี้เป็นหลักฐานชี้บอกถึงแหล่งที่มาของคนไทยสมัยโบราณได้

เอกสารอ้างอิง

- ดำรง ทายานิน. 2548. เกิดเป็นกาม ชีวีตและหมู่บ้าน. ปราณี วงษ์เทศแปล. ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ.
- ประเสริฐ ณ นคร. ดร. 2547. การอธิบายศิลาจารึกสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ: โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์. ดร. 2544. "เขมรผสมไทย: การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ ภาษาไทย". วารสารภาษาและภาษาศาสตร์. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2.
- สงวน โชติสุขรัตน์. 2514. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ จากต้นฉบับใบลานอักษรไทยยวน. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- Barua, Golap Chandra. 1985. Ahom Buranji. Translated and edited by Rai Sahip Golap Chandra Barua. Guwahati : Spectrum Publications.
- _____. 1930. Ahom Buranji. Calcutta : Baptist Mission Press.
- Diller, Anthony V.N. 1992a "Tai Languages in Assam : daughters or ghosts?" pp. 5-43 in Compton, C. and John Hartmann (eds.).
- Sexagenary Cycle. (2010 March, 28). Retrieved April 20, 2010, from http://en.wikipedia.org/wiki/Sexagenary_cycle
- Taylor, Keith Weller. 1983. The Birth of Vietnam. Berkeley. Los Angeles. London: University of California Press.
- Terwiel, B.J. and Ranoo Wichasin. 1992. TaiAhom And The Stars. Three Ritual Texts To Ward Off Danger. Southeast Asian Program. Cornell University, New York.
- Terwiel, B.J. 1980. The Tai of Assam and Ancient Tai Ritual. Vol I & II. Gaya : Center for Southeast Asian Studies.
- Wei Liming. 2005. Chinese Festivals. Translated by Yue Liwen and tao Lang. Cultural Chinese Series.
- Yong Xian, Luo. 1999. A Dictionary of Dehong, Southwestern China. Research School of Pacific and Asian Studies. Canberra : The Australian National University.